

5104

ACC. N.R.

Landskap: Småland..... Upptecknat av: N. Gerward.....
Härad: Aspland..... Adress: Järrestad.....
Socken: Virserum..... Berättat av: Algot Olausson.....
Uppteckningsår: 1936..... Född år 1878 i Hultarp.....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*

Uppteckningen rör

Hägnader. s. 1 - 53.

Skriv endast på denna sida!

53 sid.

Det sammanfattade namnet på allt virke, som användes till en gärdgård kallas gårdsle.

Gårdslet togs icke från någon särskild del av skogen.

Man tog där skogen behövde gallras.

Virket höggs på vintern eller på våren, dock innan det kommer i saven. Tar man det när det savar, blir virket icke så hårt. De redskap man använde, då man högg gårdsle, var yxa och buskakniv. Förr använde man dessutom en ve/i/jehak för att ta ~~ga~~ ned grenar till vidjor. En Veijehak gjordes av en avbruten lie, som sattes på en lång stång. Numera är detta förbjudet vad kronans skogar angår. Det försämrar mänsklig rätt avsevärt trädbeståndet. Menskilda skogar förekommer det ännu ibland.

Störarna som sattes ned i marken kallas stavra.

De gjordes av ene, sällan gran eller tall; asp och al användes aldrig till stavra.

Stavrarna rånsas, det vill säga de kvisttas och barkas, varefter de vässas upp, d.v.s. tillspetsas i grovändan.

Det gärdsle som lades vågrät eller i vinkel mot marken kallas trinn /pl. trinna/. Detta namn betecknar både kluvet och okluvet virke. Till trinna tog man antingen gran eller fur. Trinnerna gjordes i ordning på förvären. All bearbetning av trinnerna gjordes med yxa. För att de skulle torka lättare, barkades ett par ränder i dem. Var virket grovt, klöv man detsamma. Till detta arbete, som kallades spräcka trinna, var man i regel två. En hugger före och en efter, d.v.s. förste man hugger fast sin yxa

så att trinnen klyves. Han låter sin yxa sitta kvar och andre man slår ner sin yxa i springan ovanför färste mans yxa så att denna lossnar. Denne kan sedan fortsätta klyvningen o. s. v. Ibland får en man ensam skötta klyvningen. Förutom yxa använder han då en träkil, en vigge kallad.

Det kluvna virket såväl som det okluvna lägges i högar att torka. En sådan kallas en trinnehög, I högen hade man mellanlägg, så att luften kunde sila igenom högen.

Virke till vidjor togs av gran. Grenarna klyvdes icke. Innan vidjorna bundos kring stavrarna skulle man baka dem, d.v.s. upphetta dem i eld tills de blev svarta och *ylenay*. Man lade två hot, d.v.s. sex stycken, åt gången i elden. En vidjas grövsta ända

kallas storända, den andra ve/i/jetafs.

De bakade vidjorna snödes varma omkring stavrarna.

Man band enligt typ c i Landsmålsarkivets frågelistan
15.

Då man skulle sätta en gärdsgård, satte man först stavrarna parvis med två och en halv aln mellan varje par. Detta avstånden hot. Hålen i marken till stavrarna gjordes med järnspett. Trinnerna kördes ut och lades i högar invid stavrarnas högar. Högarna lades i gärdsgårdens riktning. Detta var bekvämt; man slapp vända när man lade i trinnerna.

Man började uppförandet med att lägga i mycket korta trinner som ständigt ökade i längd. Då man fått dem så långa, att de sträcker sig över 4 hot, lägges första hanken. De nedersta trinnerna läggas alltid med grov-

5104

5.

5
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ändan nedåt. På varje stavrepar sitter alltid tre hankar, en i foten, en i "millan" och en i nacken. De översta trinnerna läggas alltid med grovändan uppåt. Dessa trinner kallas nackatrinner. Under det man gärdsgården uppföres passar man på att sätta dit stödstavrarna. Dessa snos alltid fast i en hank. Det är enekäppar som användes till stödstavra. De sättas med grovändan nedåt. Stöden stå i sick sack, ett stöd vid vartannat hot.

Trinnerna ligga i allmänhet med mycket liten vinkel mot marken, ibland nästan horisontellt. Eftersom de översta trinnerna ligga med grovändan uppåt, kommer ovankanten att bli mycket jämn. Gärdsgårdarna äro i allmänhet mycket tätta.

När man tar upp en gammal gärdsgård för att ersätta

den med en ny, säger man, att man river ner han och hoter upp han. Vad som duger av den gamla lägges i högar, parallellt med gårdsården, trinnerna för sig och stavrarna för sig. De gamla stavrarna skall dock först vässas upp. Det som är odugligt kallas gårds-gårdstrås. Detta användes som bränsle i allmännhet.

Intet vatten hälldes i hålen till stavrarna. Avståndet mellan stavrarna i ett staverpar togs efter ögonmått. Avstånden mellan två staverpar var $2\frac{1}{2}$ aln. Detta avstånd kallas en hot.

För att hindra staverparen mot röta kunde man ibland kola dem eller stryka tjära på den ända, grövändan, som sattes ner i marken.

Då marken var av den beskaffenhet, att stavrarna icke kunde få fäste ex. gårdsgård över klippa, använde

man en träkloss med inborrade hål för stavrarna.

Stödstavrarna sattes ibland också i samma träkloss.

Träklossen kallas krångla.

Stöden äro aldrig tvekluvna eller försedda med grenklyka, ejtheller voro de av grövre virke som tillxyades till en urtagning.

Gärdsgården mellan två grannar kallades ytterstång.

Annars hade gärdsgårdarna inga särskilda benämningaf.

Då man bättrar upp en gammal fallfärdig gärdsgård med ris och ruskor, säger man att man hajar ~~nyx~~den.

Då man lägger i nya trinnes, säger man att man frrear.

Den vanliga typen av hägnader kallas gärsgård. Den ovan beskrivna/. År trinnerna kortare och lagda mera stupande kallas gärdsgården ännagärsgård.

5104
8.

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En typ som fig. 6, Länsmålsarkivets frågelista 15
kallas stängning. Användes endast till provisoriska
stängsel. Typen enl. fig.7 förekommer icke. Fig.8
kallas fällegärdsgård. Har använts bl.a. kring de
områden, man svedjat. Numera användes det allmänt
kring nyodlingar. /Påstår sagesmannen ehuru jag icke
funnit några sådana vid färder i trakterna/.

5104

Gärdsle, trinner, lagda till torkning. Lagda i lager med trärlår som mellanlager. Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på den här sida!

51¹⁰04

Trinner satta till torkning. Fagerhult sn.
Foto, Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5f04

Stolpar till modern gårdsård lagda till tork.
Lägges i lager korstvis. Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

Gärdsgård repareras. De utdragna trinna, som duga till bränsle, ställas i buntar uppåt gärdsgården.
Virserum sn.

Foto: Gerward.

5104

Vidja. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

14
5104

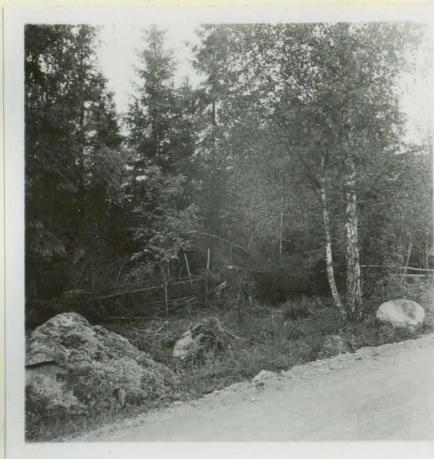
Vidjan kring stödstavern. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

15.

5104

Risgårdsle från grässon mellan Vissorum och
Steulrya mhnar. Foto: H. Gennar
1936.

Skriv endast på denna sida!

5104
16.

Fällegårdsgård, tillfälligt uppförd. Virserum sn.
Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

5104

17.

Vanlig gärdsgård, satt ovanpå stengärdsgård.

Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936

Skriv endast på denna sida!

5104
18.

Vanlig gårdsgård, glest lagd. Virserumsn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

5104

19.

19
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vanlig gårdsgård, med långa stavra. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

15104

Vanlig gårdsgård, tät lägd. Virserum sn.

Foto? N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

5104

Vanlig gårdsgård, låg, gles. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

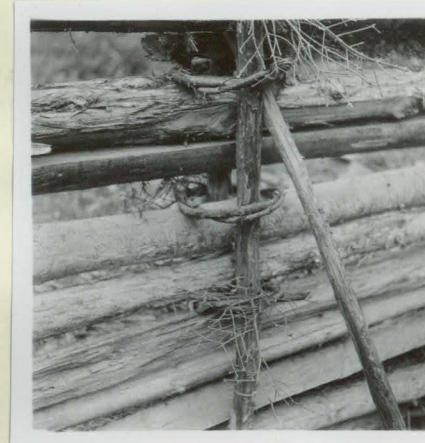
Skriv endast på denna sida!

5104

22.

22

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gärdsgård med hank i stället för vidja. Kuriositet.
Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104

23.

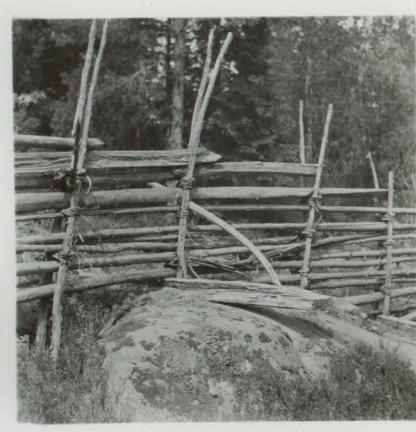
Modernt taggtrådsstängsel med krånglor. Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104
24

24
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Stödstävra satt i en krångla. Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104

85.

Gärdsgård med krånglor. Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104²⁶

a.

b.

192.1

Gårdsgård av mera ovanlig typ, ovanligt hög med ung.
1 aln mellan hoten. Stöden bildar mycket liten vinkel
med gårdsgården.

Fagerhult sn.

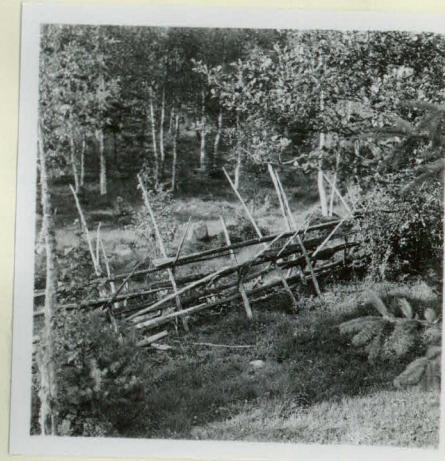
Foto: Gerward

Skriv endast på denna sida!

Bnilund
Asplund
Visserum
ppr. 1936

5104
87.

Väg. av N Gerward
Bör av Mår Olasson
Född 1878 i Hultags

Bändgårdsgård. Fagerhult sn.

q bändgårdsgård utan
korsgårdsgård.

Foto: Gerward

Skriv endast på denna sida!

51¹⁹04

Stånggårdsgård kring nyodling. Virserum sn.

Foto: Gerward

Skriv endast på denna sida!

29.
5104

Skyttelstätta, ställd på ena sidan gärdsgården.

Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

5104³⁰

Skyttelstätta, snedställd. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

31
5104

Skyttelstätta i stengärdsgård. "Stängning" på sten-
gärdsgård. Virserum sn. Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

5104
32.

Krånglestätta med trinner. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 19361

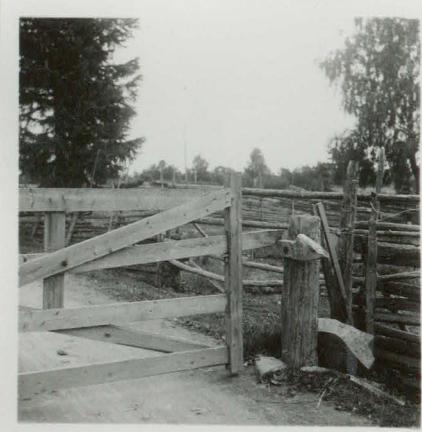
Skriv endast på denna sida!

5104
33.

Krånglestätta med bräder. Virserum sn.

Foto: N. Gerward. 1936.

Skriv endast på denna sida!

5104
34.

Grind att svänga åt bågge sidor.
Kallemåla, Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104

Detalj till föregående. Spärren på grindstolpen
avfasad på bägge ändar för att möjliggöra grinden
att svänga åt bägge sidor. Kallemåla, Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

Grind. En träklyka håller grinden upptill.

Ånhult, Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104

97

Krampen till föregående.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

38.
5104

Grind med "klinka" att lyfta, ledande med trätagg.
Fagerhult, Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104
39

Grind, Björkmossa, Virserum sn. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

45104

Två grindar, samma konstruktion men av olika ålder.
Tottemåla, Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

n. 5104

Grind av samma typ som föregående.

Tottemåla, Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104

Grind med släpande stång som stänganordning.

Högruda, Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104
43.

Grind, satt med järntapp i sten, upptill järnkrampa.
Kallemåla, Fagerhult sn. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104

"Klinka" till föregående. Ledar med trätapp.
Kallemåla, Fagerhult sn. Foto : Gerward.

Skriv endast på denna sida!

45
45.5104

LUND UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Grind. Imiterad järnvägsgrind. Kuriositet.
Kråketorp, Virserum sn. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104
46.

Grind med smal granstam som fjäder att trycka ned, då man öppnar. Högruda, Virserum sn.

Foto: Gerward.

Rigelanordningen till föregående.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5104
48.

Grind att lyfta av för varje gång man går genom.
Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

49. 5104

49
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Grind att lyfta av varje gång den användes.

Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

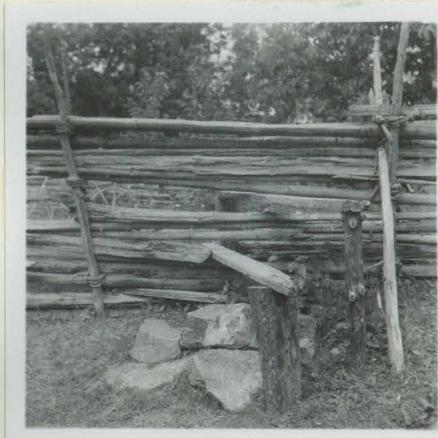
50
5104

"Klev", anordning att kliva över gårdsgråd på.

Ramsebo, Virserum sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

51
5104

Klev. Fagerhult, Fagerhult sn.

Foto; Gerward.

Skriv endast på denna sida!

52.

5104

Klev. Högruda, Virserum sn. Foto: Gerward.

• Skriv endast på denna sida!

53.

5104

Klev, satt som ett slags skiftesverk i gårdsförvaltning av
samma konstruktion. Fagerhult, Fagerhult sn.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!